

rium non erat ex his quæ ad Angelos pertinent, juxta ordinarium cursum providentiæ divinæ. Dicere autem eis datam esse supernaturalem vim instrumentalem ad efficiendam illam mutationem supernaturali ac miraculoso modo, gratis et sine fundamento fingeretur. Quia nec illa virtus est debita Angelis, nec pertinet ad ordinarium providentiæ modum, et alioqui non est necessaria, quia animæ Christi est connaturalis hæc virtus ratione unionis. Denique, maxime decebat ut solus Christus suæ esset resurrectionis auctor, ne alterius ope ad suum corpus excitandum indignis videretur. Conjecturæ vero in contrarium faciles sunt, et ex iis quæ diximus expeditæ.

ARTICULUS II.

Utrum fuerit conveniens Christum tertia die resurgere¹.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non fuerit conveniens Christum tertia die resurgere. Membra enim debent capiti conformari. Sed nos, qui sumus membra Christi, non resurgimus a morte tertia die, sed nostra resurrectio differretur usque ad finem mundi. Ergo videtur quod Christus, qui est caput nostrum, non deberet tertia die resurgere, sed deberet ejus resurrectio differri usque ad finem mundi.

2. Præterea, Act. 2 dicit Petrus, quod impossibile erat Christum detineri ab inferno et morte. Sed quando aliquis est mortuus, detinetur a morte. Ergo videtur quod Christi resurrectio non deberet differri usque ad tertiam diem, sed statim eadem die resurgere, præcipue cum glossa supra inducta² dicat, nullam esse utilitatem in effusione sanguinis Christi, si non statim resurgeret.

3. Præterea, dies incipere videtur ab ortu solis, qui sua præsentia diem causat. Sed ante ortum solis Christus resurrexit; dicit enim Joann. 20, quod una Sabbathi Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent ad monumentum, et tamen Christus jam resurrexerat, quia sequitur: Et vidit lapidem su-

¹ Sup. q. 51, a. 4. Et 3, dist. 21, q. 2, a. 2. Et d. 22, q. 2, a. 2, q. 2, ad 1. Et op. 2, c. 243. Et op. 60, c. 40, circa fin. Et Psalm. 15, col. 6. Et Joan. 2, lect. 3.

² Art. 1 in corp.

blatum a monumento. Non ergo resurrexit Christus tertia die.

Sed contra est quod dicitur Matth. 20: Tradent eum Gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertia die resurget.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est¹) resurrectio Christi necessaria fuit ad instructionem fidei nostræ. Est autem fides nostra, et de divinitate, et humanitate Christi; non enim sufficit alterum sine altero credere, ut ex prædictis patet². Et ideo, ad hoc quod confirmaretur fides de veritate divinitatis ipsius, oportuit quod cito resurgeret, et ejus resurrectio non differretur usque ad finem mundi. Ad hoc autem quod confirmaretur fides de veritate humanitatis et mortis ejus, oportuit moram esse inter mortem et resurrectionem; si enim statim post mortem resurrexisset, videri posset quod ejus mors vera non fuerit, et per consequens nec resurrectio vera. Ad veritatem autem mortis Christi manifestandam, sufficiebat quod usque ad tertiam diem ejus resurrectio differretur, quia non contingit quin infra hoc tempus, in homine qui mortuus videtur, cum vivat, appareant aliqua indicia vitæ. Per hoc etiam quod tertia die resurrexit, commendatur perfectio ternarii, qui est numerus omnis rei, utpote habens principium, medium et finem, ut dicitur in 1 de Cælo³. Ostenditur etiam secundum mysterium quod Christus, una sua morte corporali, que fuit lux propter justitiam, duas nostras mortes destruxit, scilicet, corporis et animæ, quæ sunt tenebræ propter peccatum. Et ideo die integra et duabus noctibus permansit in morte, ut Augustinus dicit in 4 de Trinitate⁴. Per hoc etiam significatur, quod per resurrectionem Christi, tertium tempus incipiebat, nam primum fuit ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Incipit etiam in Christi resurrectione tertius status Sanctorum. Nam primus fuit sub figuris legis; secundus sub veritate fidei; tertius erit in æternitate gloriæ, quam Christus inchoavit resurgendo.

Ad primum ergo dicendum, quod caput et membra conformantur in natura, sed non in virtute. Excellentior est enim virtus capitis quam membrorum. Et ideo ad demonstrandam excellentiam virtutis Christi, conveniens fuit

¹ Art. præc.

² 2. 2, q. 2, a. 7 et 8.

³ Text. 2, t. 2.

⁴ C. 6, t. 3.

COMMENTARIUS.

ipsum tertia die resurgere, aliorum resurrectione dilata usque ad finem mundi.

Ad secundum dicendum, quod detentio coactionem quamdam importat; Christus autem nulla necessitate mortis tenebatur astrictus, sed erat inter mortuos liber. Et ideo aliquandiu in morte mansit, non quasi detentus, sed propria voluntate, quandiu judicavit hoc esse necessarium ad instructionem fidei nostræ. Dicitur autem statim fieri quod fit brevi interposito tempore.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum est¹) Christus resurrexit circa diluculum, illucescente jam die, ad significandum quod per suam resurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat; sicut mortuus est advesperascente iam die, et recedente in tenebras, ad ostendendum quod per suam mortem destrueret tenebras culpæ et pænæ. Et tamen dicitur tertia die resurrexisse, accipiendo diem pro die naturali, qui continet spatium viginti quatuor horarum. Et sicut dicit Augustinus in 4 de Trinitate², nox usque ad diluculum quo Domini resurrectio declarata est, ad tertium pertinet diem; quia Deus, qui dicit de tenebris lucem clarescere, ut per gratiam Novi Testamenti et participationem resurrectionis Christi audiremus: Fvistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, insinuat nobis quodammodo quod a nocte dies sumat initium. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum a luce in noctem, ita isti propter hominis reparationem a tenebris ad lucem computantur. Et ita patet quod, etiamsi media nocte surrexisset, posset dici eum die tertia resurrexisse, intelligendo de die naturali. Nunc autem cum diluculo surrexerit, potest dici quod tertia die resurrexit, etiam accipiendo diem artificialem, quæ causatur ex præsentia solis, quia jam sol incipiebat aerem illustrare; unde et Marc. ult. dicitur, quod mulieres venerunt ad monumentum orto jam sole. Quod non est contrarium rei quod Joannes dicit: Cum adhuc tenebræ essent, ut Augustinus dicit, in l. de Consensu Evang.³, quia die surgente reliquæ tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Quod autem dicitur Marci ult.: Orto jam sole, non sic accipiendum est tanquam jam sol ipse videretur super terram, sed tanquam de proximo adveniente in has partes.

¹ Q. 51, art. 4, ad 2.

² C. 6, ante med., t. 3.

³ L. 3, c. 24, inter princ. et med., t. 4.

Ad tertium usque diem et non ultra dilata resurrectio Christi cur. — Duo includuntur in titulo articuli, scilicet, an fuerit conveniens resurrectionem Christi differri usque ad tertium diem, et an fuerit conveniens non ultra differri; et cum ex fide constet utrumque factum esse, constat etiam utrumque fuisse conveniens; tamen ratio præcipua, propter quam fuit conveniens, non est eadem in utroque puncto. Nam dilationis usque ad tertium diem tota ratio sumitur ex parte nostri, scilicet, ut nobis satis constaret de veritate mortis Christi. Et hac ratione ut potissima usus est D. Thomas, eamque eleganter tractat Athan., l. de Incarn. Verbi, dicens: Ut mortuum esse suum corpus doceret, non priusquam triduum cadaver esset, excitavit. At vero propria ratio accelerationis, seu non majoris dilationis resurrectionis, ab intrinseco sumi potest ex dignitate ipsius Christi. Nam, hoc ipso quod nobis non erat necessaria dilatio, erat illi statim debita resurrectio, ut supra dictum est. Et ideo D. Thomas, in prima ratione solum probavit dilationem usque ad tertium diem sufficientem fuisse ut de veritate mortis constaret, ut inde concluderet fuisse conveniens statim fieri resurrectionem. Addit vero alias congruentias allegoricas et mysticas. Adjungere vero possumus ex Athanasio, supra, aliam rationem moralem: Ne quispiam (inquit) objiceret ipsum non idem, sed aliud corpus circumferre, ea de causa ultra tridui moram non passus est, neque eos, qui ipsum audierant de resurrectione promittentem, in longum distulit, sed cum adhuc propemodum verba illa in eorum auribus obstreperent, oculique ejus speciem retinerent, intra tridui spatium, quod plusquam mortuum erat, immortale et incorruptibile omnibus ostendit, quo intelligeretur illud non imbecillitate naturæ, cum Verbum in eo domicilium suum haberet, extinctum fuisse, sed ideo extinctum, ut mors viribus nostri salvatoris Jesu Christi aboleretur. Addit Leo Papa, sermone 1 de Resur., Christum Dominum breviâsse tridui moram, et ex primo tantum partem novissimam, ex tertio vero partem duntaxat accepisse primam, ne turbatos discipulorum animos longa mæstitudo cruciaret. Præterea, Greg. Nyss., orat. 1 de Resur., in hoc triduo dicit operatum fuisse Christum multa et eximia virtutis opera, et præsertim destruxisse quidquid mali in humano

genere Lucifer ab initio mundi molitus fuerat, ideoque tam brevi tempore hoc totum perfecisse, ut suæ virtutis specimen ostentaret, quia *non tarda gratia est, non longo circuitu tantum bonum confectum fuit*. Postea adjungit rationem aliam mysticam, quæ in eo videri poterit.

Argumenta D. Thomæ explicabuntur disputatione sequenti.

DISPUTATIO XLVI,

In tres sectiones distributa.

DE TEMPORE RESURRECTIONIS CHRISTI.

Cum ex Evangelio constet Christum paulo post mortem resurrexisse, non oportet quæstionem movere de anno aut mense in quibus resurrectio contigit. Constat enim eodem anno et mense, quo et mortem, accidisse. Unde, cum ostensum sit in medio primi mensis lunaris mortuum fuisse, cum annum ageret trigessimum quartum, mensemque illius quartum, constat idem esse de resurrectione dicendum. Igitur disputandum superest de die et hora, simulque explicandum erit quomodo intelligendum sit resurrexisse tertia die, et jacuisse in sepulchro, ac fuisse in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus. Non disputabo autem an resurrectio Christi facta sit in instanti, necne, quia nihil addendum occurrit iis quæ de resurrectione in communi dixi; et videri possunt etiam dicta de conceptione Christi. Nam, eo modo quo ibi diximus conceptionem factam esse in momento, sentiendum est de resurrectione; est enim eadem ratio.

SECTIO I.

Utrum Christus tertia post mortem die, eaque Dominica resurrexerit.

1. Duos errores invenio negantium Christum resurrexisse die Dominico. Primus est Armenorum, qui, antepontes hoc tempus, aiunt, Christum surrexisse die Sabbathi, ut referunt Castrus, verbo *Resurrectio*, hæres. 4, ex Guidone Carmelita; et Prateolus, verb. *Armeni*, num. 22. Hos autem necesse est vel negare Evangelium, dicens Christum resurrexisse tertia die, vel negare Christum mortuum esse feria sexta, quod perinde fere est. Nam hoc etiam satis aperte in Evangelio habetur, ut supra diximus. Secundus error est eorum qui, postponentes hoc tempus, dicunt

Christum resurrexisse feria secunda in fine, aut in initio tertiæ, ut omnino juxta corticem litteræ verum sit, Christum tribus diebus et tribus noctibus fuisse in sepulchro et in corde terræ. Hæc sententia sequitur aperte ex opinione eorum qui asserunt Christum jacuisse in sepulchro septuaginta duabus horis. Quam docuit Alcuinus, lib. de Divinis offic., c. de Cœna Domini, nisi fortasse metaphoricè locutus sit, et improprie; eam tamen sententiam proprie et in rigore explicatam defendit Paul. Forosemprionensis, in secunda parte Paulinæ, l. 1 et 2, ut refert Marcellus, l. de Horis canonicis, c. 50. Qui maxime illam confirmat, quia totum illud tempus fuit necessarium ut veritas mortis Christi evidenter et sine ulla tergiversatione probaretur. Quia sæpe solent infirmi, qui mortui apparent, post septuaginta horas dare signa vitæ; ergo non satis comprobatur ali-quod corpus esse mortuum, in quo nullum signum est corruptionis aut fetoris, si ante transactos tres dies naturales integros vivum reperitur.

2. *Christus ante diem Dominicum non resurrexit.* — Dicendum vero est primo Christum non resurrexisse ante Dominicum diem. Hanc conclusionem censent esse de fide auctores supra citati, et ad minimum est tam certa, quam est certum Christum mortuum esse feria sexta, quod supra diximus esse certissimum. Probat, quia de fide est Christum non resurrexisse ante diem tertium; ipse enim prædixerat se resurrecturum tertia die, Matth. 20. Qui autem designat diem in quo aliquid futurum est, satis affirmat id non esse futurum ante illum diem. Unde alii Evangelistæ expressius dicunt, eum prædixisse se resurrecturum post tres dies, Marc. 8; et idem colligitur ex Mat. 12 et 16, et Luc. 11; ac denique in Symbolo habemus, *Resurrexit tertia die*, quod nullo sensu posset esse verum, si die proxime sequenti post mortem surrexisset. Et præterea, ex narratione Evangelistarum evidenter constat Christum non resurrexisse die proxime sequenti post mortem suam (ut ex eorum lectione patebit, et in sequentibus explicabimus); ergo non potuit resurgere ante Dominicum diem, quia inter diem mortis Christi et diem Dominicam sequentem tantum una dies intercessit, cum demonstratum in superioribus sit, Christum feria sexta diem obiisse suum. Denique ratio seu congruentia supra adducta hoc confirmat; quia oportuit differri resurrectionem ultra diem

unum. Et hoc supponunt omnes Patres, qui illa ratione utuntur, alique quos statim afferemus.

3. *Christus die Dominico resurrexit a mortuis.* — *Prima Sabbathi quid.* — Secundo dicendum est, Christum Dominum surrexisse

Dominica, neque amplius suam resurrectionem distulisse. Conclusio est certa, quæ probatur primo ex Evangelio. Nam Mat. ult., dies, in qua Christus resurrexit, vocatur *prima Sabbathi*. Ubi nomine *Sabbathi* potest intelligi vel tota hebdomada, ita ut idem sit *prima Sabbathi*, quod prima dies hebdomadæ, quæ est Dominica. Nam dies Sabbathi erat septimus hebdomadæ, in quo Deus requievit. Potest etiam significare proprium diem Sabbathi, et hoc modo nihil significare potest *prima Sabbathi*, nisi primam diem post Sabbathum. Et hoc est communior interpretatio. Nam Hebræi a die Sabbathi tanquam a solemniori cæteros dies hebdomadæ appellabant, videlicet *primam Sabbathi, secundam Sabbathi, etc.* Quod etiam notavit Beda, lib. de Ratione tempor., cap. 6. Unde Augustinus, quia in titulo Psal. 23 dicitur: *In prima Sabbathi*, exponit de resurrectione Domini, quæ *prima* (inquit) *Sabbathi facta est, qui jam dies Dominicus dicitur*. In titulo vero Psal. 80, ubi dicitur: *In quinta Sabbathi*, et in titulo Psal. 93, ubi dicitur: *In quarta Sabbathi*, exponit de feria quinta et feria quarta hebdomadæ. Et fortasse in priori notatur dies in quo Christus sacramentum Eucharistiæ instituit, de quo in illo Psal. 80 habetur sermo; in posteriori vero notatur dies in quo Christus tradi, atque ea ratione pati incœpit. Nam Psalmus ille est de patientia. Et eodem modo exponit Hieronym., Psal. 93, diem quartam Sabbathi, et in titulo Psal. 47: *Prima Sabbathi fecit lucem, prima Sabbathi resurrexit lux Christus*. Et confirmatur ex Marco, c. ult. dicente: *Et cum transiisset Sabbathum, Maria Magdalene, etc.* Ubi perspicue dicit, die proxime sequenti post Sabbathum Christum non esse inventum in sepulchro, eo quod jam surrexisset. Post Sabbathum autem dies prima est Dominica; ergo, cum ostensum sit non resurrexisse Sabbatho, necessario efficitur die Dominica resurrexisse. Et idem est sensus Evangelistæ Lucæ, qui in fine cap. 23 de mulieribus concludit: *Et Sabbatho quidem siluerunt*; cap. autem 24 incipit: *Una autem Sabbathi valde diluculo, etc.*, ac si clarius dixisset, finito Sabbatho, *una die*. id est, prima die post illud, etc. Et eodem modo loquitur Joannes, cap. 20.

Nam more Hebræorum *una* ponitur pro prima; Gen. 1: *Factum est vespere et mane dies unus*, id est primus.

4. *Dies Dominica unde dicta.* — Secundo, probatur hæc veritas ex perpetua Ecclesiæ traditione, quæ hunc diem semper venerata est propter Christi Domini resurrectionem, ut ex ipso nomine *Dominici diei* constat. Ita enim appellatus est a Domino, cujus resurrectioni fuit consecratus, quod quidem nomen fuisse huic diei impositum a tempore Apostolorum, constat ex illo Apocal. 1: *Fui in spiritu in Dominica die*. Unde Augustinus, serm. 251 de Temp.: *Dominicum diem* (inquit) *Apostoli et Apostolici viri ideo religiosa solemnitate habendum sancerunt, quia in eodem Redemptor noster a mortuis resurrexit. Quique ideo Dominicus appellatur, ut in eo tantum divinis cultibus serviamus, dantes diei huic honorem et reverentiam propter spem resurrectionis quam habemus in illa*. Et inferius addit, hunc diem esse solemnem in Scripturis, quia in eo creati sunt Angeli, et elementa mundi, et prima lux, manna in deserto datum est, et Spiritus Sanctus de coelo descendit. Et serm. 154, alia multa mirabilia numerat eodem die facta. Ac fere similia habet Leo Papa, epist. 81 ad Dioscorum, cap. 4: *In hac die* (inquit) *mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, et mors interitum, et vita accepit initium*. Et infra inquit, in eadem die ingressum fuisse Christum ad Apostolos januis clausis, et insufflasse, atque dedisse illis Spiritum Sanctum; et in eadem postea descendisse in linguis igneis eundem Spiritum Sanctum a Christo promissum. Hæc autem ex Apostolorum traditione manasse, constat ex Clemente, lib. 7 Constitut., cap. 31 et 36; et ex Justino, Apol. 2, in fine, ubi commemorat solitos fuisse Christianos in die Dominica, quam *diem solis* appellat, conventus facere, quia in ea Christus resurrexit. Idem colligitur ex Ignatio, Epist. 5 ad Trallian.; Athan. optime, oratione in illud dictum: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*; Hieronym., in 4 cap. ad Galat.; Greg., lib. 11, Ep. 3; et ex aliis Patribus passim multa, quoque congerit Waldensis, de Sacramentalibus, c. 40. Propter quæ Beda, lib. de Ratione computi, c. 17, et lib. de Ratione temporum, c. 45, et Ambros., super Psalm. 47, in princ., negant licere vico Catholico dubitare quin Christus Dominica die resurrexerit.

5. Ultimo potest adhiberi congruentia ex supra dictis in commentario art. 2. Quia